

Vörös Zoltán

Belső migráció és szellemvárosok Kínában

ABSZTRAKT

A tanulmány bemutatja a kínai belső migrációt, annak okait, jellemzőit és következményeit, a 150-200 milliós embertömeg helyzetének bizonytalanságát. A munkások migrációja szorosan kapcsolódik a vidéki és a városi területek között fennálló, jelentős fizetésbeli különbségekhez. A munkahelyek hiánya a migrációs döntés fő oka vidéken, a választási lehetőségük lényegében az otthoni munkanélküliségre vagy a városokban betöltött, alulfizetett pozíciókra szűkült. A vidékiek akár egész megyéket, sőt tartományokat is hajlandóak hátrahagyni a munkáért, sokan közülük a közeli városokba, többek pedig a part menti metropoliszokba indulnak. A tanulmányban érintjük az ún. szellemvárosokat is, melyek a migrációs nyomás mellett a gazdaság pörgetése, az építőipar foglalkoztatása miatt jöttek és jönnek létre.

INTERNAL MIGRATION AND GHOST CITIES IN CHINA

The study analyses the internal migration, focusing on the causes, characteristics and consequences of the doubtful situation of about 150-200 million migrants. Labor migration is closely linked to significant disparities in wages between the urban and rural sectors and between regions in China. The lack of jobs in the countryside in many agricultural provinces is the main reason why rural workers have left the countryside. Therefore, the choice for rural migrant workers is largely narrowed to no job at home or a job at low wages in the cities. Rural migrant workers move across counties or even provinces to find a job, most of them go to nearby towns outside the villages or even further to big cities on the coast. We are going to discuss the situation of the so called Ghost Cities as well, which were built in order to further boost the economy – beside the possible need for houses of the migrants.

Kulcsszavak: Kína, belső migráció, szellemvárosok

Keywords: China, internal migration, Ghost Cities

BEVEZETÉS

Kína a világban zajló migrációs folyamatok központi szereplője, ugyanis nem csupán a legnagyobb kibocsátójaként¹ kell beszéljünk az országról: a rurális (vidéki) térségekből az urbánus (városi) területek irányába zajló belső migráció soha és sehol nem látott méreteket ölt. Ez a belső népvándorlás körülbelül 150-200 millió embert érint, akik lebegő népességként, másodrendű állampolgárként dolgoznak a városokban, a szociális ellátórendszerek hiánya mellett. A folyamat kapcsán érdemes a sokmilliós tömeg vándorlásának okait és a helyzetből adódó kihívásokat górcső alá venni.

BELSŐ MIGRÁCIÓ

Gazdasági helyzet

Napjaink legfigyelemreméltóbb nemzetközi folyamatainak egyike Kína gazdasági térnyerése, ami a hetvenes években kezdődött reformoknak köszönhető. Az 1949-es kommunista hatalomátvételt követő évtizedekben a kilátástalanság és nyomor csapdájában vergődő ország egészen más képet mutatott, az ország gazdaságilag romokban hevert, lakosságának többször is szembe kellett néznie az éhezéssel, politikai vezetése pedig diktatórikus eszközökkel saját honpolgárai millióit is a halálba űzte. A 21. században viszont gazdasági nagyhatalomként, sokszor meglepően nyitott, reformokat végrehajtó politikai irányítással lépett színre. A kínai modernizáció „atyja”, a Kínai Népi Politikai Tanácskozó Testület elnöke, Teng Hsziao-ping [Deng Xiaoping] által kezdeményezett, 1978 óta tartó, a társadalmi struktúrákat érintő reformfolyamatok, illetve az úgynevezett szocialista piacgazdaság létrehozása az elmaradott, néhol középkori állapotokat mutató Kína robbanásszerű felemelkedését hozták. A reformok először a mezőgazdaságot érintették, amely hamarosan képessé vált arra, hogy ellássa a drasztikusan emelkedő számú népességet. Fontos eleme volt a nyitás politikájának a vidéki ipar fellendítése is, a szövetkezeti tulajdonú gyárak támogatásán keresztül. Jelentős lépés, s a reform egyik legelső és legfontosabb mozzanata volt azon – különleges – gazdasági övezetek létrehozása, ahol külföldi cégek, befektetők számára teremtettek kedvezményes feltételeket a letelepedéshez (Vörös, 2014: 17). A szocialista piacgazdaság tehát korrigálta a tervutasításos rendszer piaci folyamatokat figyelmen kívül hagyó jellemzőjét, de továbbra is központi kézben hagyta a gazdaság irányításának meghatározó elemeit, például az árfolyam-politikát, amely évtizedekig segítette, s segíti még napjainkban is a kínai gazdaságot. „A modern korban nincs még egy olyan ország, [...] amely három évtized átlagában képes lett volna évi csaknem 10 százalékos hazai össztermék (GDP) növekedést felmutatni. Ez az egyedülállóan magas növekedési ütem egy tudatosan kidolgozott modernizációs stratégia és az ennek végrehajtását elősegítő, központilag irányított gazdaságpolitika eredménye, amely az ország iparosítását és egy exportorientált, nemzetközileg is versenyképes kínai ipar kiépítését tekintette elsőrendű feladatnak” (Tálas, 2009: 76).

¹ Az ország a világ legnagyobb kibocsátó állama, 35-50 millió kínai él az ország határain kívül. Pontos statisztikai adatok nem állnak rendelkezésünkre. Több tanulmány az 50 millió körüli számot használja, ideszámolva a délkelet-ázsiai térségben évtizedekkel ezelőtt kivándorolt kínaiakat is (akiknek a száma a különböző források alapján akár a 30 milliót is meghaladhatja) (Wang, 2012: 2), Kína egyesült államokbeli nagykövetsége 2012-ben ugyanakkor 35 milliós tengerentúli kínai népességről beszélt (Embassy of the People's Republic of China in the United States, 2012). Valós számuk 50 millió fő környékén lehet.

A gazdasági siker egyet jelentett ugyanakkor azzal, hogy Kína a világ gyárává vált, annak minden hasznos és káros következményével együtt. Az olcsó munkaerő és a gyorsan megtérülő költségek miatt vállalatok tízezrei telepedtek meg az országban, és ez a tendencia a munkaerő iránti megnövekedett igényt is magával hozta, melyet hamarosan nem tudtak a városi, urbánus régiók kielégíteni. A vidéki lakosság munkaereje is szükségessé vált a gazdaság pörgetéséhez, megindítva ezzel a belső migrációt.

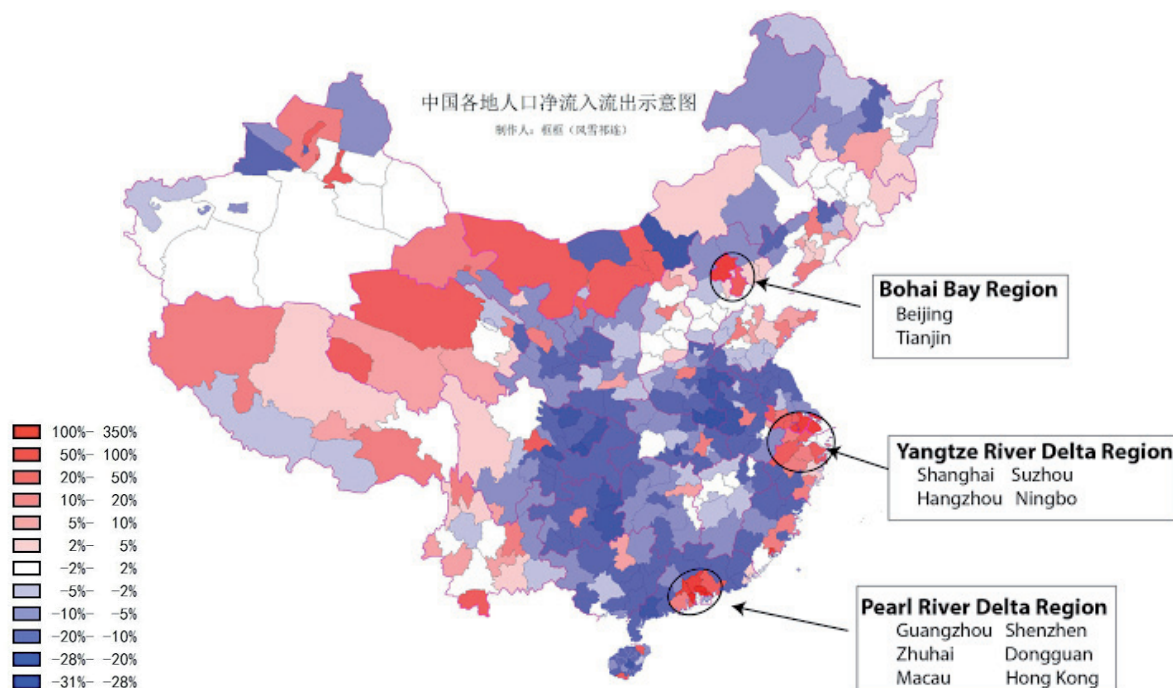
A rurális (vidéki) Kína viszonyainak változása

A faluközösségek működő rendszerét a Mao Ce-Tung [Mao Zedong] által diktált kommunista átalakítás során szétrombolták, a kommunák létrehozása felborította a tradicionális földművelést, s a beszolgáltatás rendszere miatt alacsony jövedelmeket, és többször országos éhínséget hozott magával. Az 1980-as évek mezőgazdasági reformja létrehozta a földbérlés rendszerét és az árusítás lehetőségét: a parasztok ugyan nem lettek tulajdonosai földjüknek, de sok esetben örökös bérlői lehettek annak.² A bizonytalanságok mellett más problémákkal is szembesülnek a rurális Kínában élők, ugyanis a mezőgazdasági és gépipari technológia fejlődésével egyre kevesebb kézre van szükség a földeken, ezzel párhuzamosan pedig a vidéki országrészekben a szociális háló teljes hiánya figyelhető meg (nincs nyugdíj, orvosi ellátás, sok esetben oktatás sem). Ezen tényezőknek köszönhetően a vidéki szabad munkaerő robbanásszerűen növekszik, az ipar munkaerőigényének emelkedésével párhuzamosan.

1. ábra: Kína belső migrációja, a tartományi szint alatti közigazgatási szinten, a prefektúrák szintjén.

Piros színnel a célprefektúrák, kék színnel a kibocsátó prefektúrák /

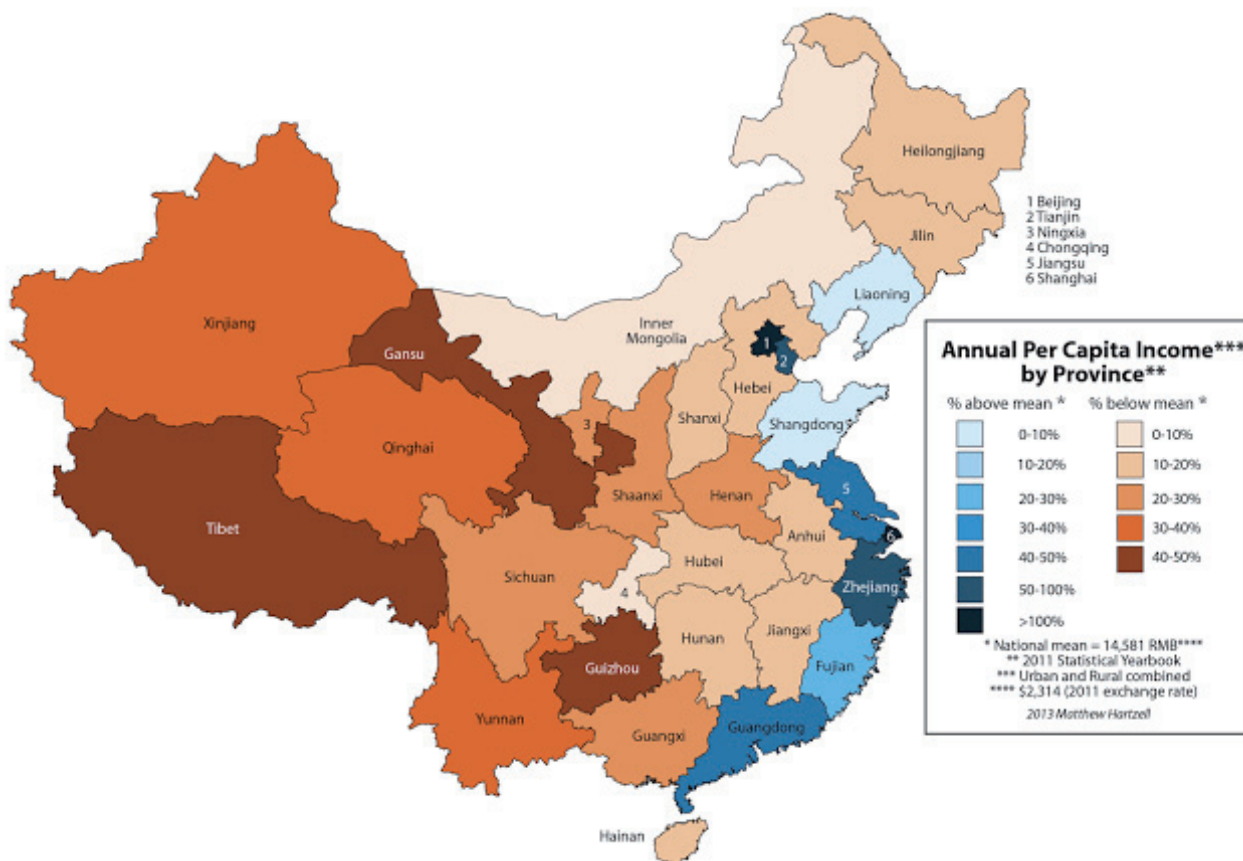
Figure 1: China's internal migration at prefecture level. Red: in-migration; Blue: out-migration

Forrás/Source: /matthartzell.blogspot.hu/

² A helyzet ugyan előnyösebbé vált számukra, de korántsem megnyugtató: 2011-ben nagy vihart kavartak a nemzetközi médiában a dél-kínai Wukan településen történt események, ahol a helyi kerületi vezetés a falu földjeit kártérítés ellenében elvette, s egy ingatlanfejlesztőnek adta át. A földművelő parasztok ezért minden megélhetési forrásuktól elestek, az ígért kompenzáció nem érkezett meg és komoly tiltakozó megmozdulások kezdődtek a városban. A rendőri erők körbezárták és ostrom alatt tartották a települést, sőt, a földművesek által küldött tárgyalódelegáció megkínzásáról is érkeztek hírek, végül azonban, nem tudni milyen kondíciókkal, de megegyeztek a felek.

2. ábra: Egy főre jutó éves jövedelem tartományonként / Figure 2: Annual per capita income by Province

Forrás/Source: /matthartzell.blogspot.hu/

A belső migránsok státuszának változása

Kelet-Kína vonzó természeti adottságai, mezőgazdasági és közlekedés-földrajzi helyzete, a magasabb fokú urbanizáltság, illetve (sőt, elsősorban) a megfelelő jövedelem és a munkalehetőségek miatt tehát a nagyszámú munkaerő a rurális térségekből a városiasodott területek felé kacsintgatott. Ezt a folyamatot belső migrációnak nevezzük, amely Kínában nyugat-kelet irányú, a középső szegényebb területek felől a fejlett keleti-parti városok irányába történő mozgást jelent. Az 1950-es években az erőltetett iparosítás és a mezőgazdaság kollektivizálásának köszönhetően már megindultak hasonló, milliós nagyságrendű vándorlási folyamatok, ám a gazdasági válság, majd a kulturális forradalom évei alatt erőszakosan visszatelepítették a migránsokat falvaikba. Ettől kezdve szinte megszűnt a belső migráció, ráadásul a hatóságok egy regisztrációs rendszert, úgynevezett hukou-rendszert vezettek be az állampolgárok ellenőrzése céljából. A mai napig fennálló struktúrának az a lényege, hogy minden állampolgárt regisztrálnak a születési helyén, vidéki vagy városi polgárként (mezőgazdasági, illetve nem mezőgazdasági státusz). „A hatóságok az 1960-as és 1970-es években igen szigorúan betartatták az előírásokat, nem csoda, hogy a migráció ebben az időszakban gyakorlatilag megszűnt. Legfeljebb akkor kerülhetett sor vidékiek városba költözésére, amikor ezt valamilyen kiemelt állami beruházás munkaerő-igénye feltétlenül megkövetelte. A háztartás-regisztrációs rendszer hatékonyságát nagyban növelte a széleskörűen alkalmazott jegyrendszer, melyet mindenki csak saját lakóhelyén vehetett igénybe” (Székely-Doby, 2009: 115). Ebben a struktúrában az átjárás nagyon nehéz (bizonyos városok

több éves türelmi időszak, vagy jelentősebb munkaerőhiány esetén adnak ki városi regisztrációkat, de a korrupció is működő alternatívát jelenthet), amely komoly feszültségeket generál. Ezek megértéséhez a két státusz közötti különbségek bemutatása elégséges: a városiak ellátásáról a *danwei* gondoskodott, amely városi munkaegységeket, vállalatokat jelent. A *danwei* funkciói „a foglalkoztatás (és ezzel együtt a létbiztonság) mellett [...] kiterjedtek az élelmiszerellátásra, az egészségügyi szolgáltatások nyújtására, nyugdíj- és más járulékok kifizetésére, ingyenes alap- és középfokú oktatás nyújtására, valamint olcsó lakások biztosítására” (Ibid: 116). Az élelmiszerellátás kapcsán Székely-Doby András megjegyzi, hogy „a városi *danwei* tagjai alacsony áron juthattak hozzá a gabonához és más alapvető élelmiszerekhez” (Ibid), ami az egyik legfontosabb kiváltság, és a két csoport közötti szembenállást fokozó „mesterséges beavatkozás” (Ibid.) volt. A vidékiek ellátásáról a kommunák gondoskodtak (volna): bár hasonlóan állami tulajdonban voltak, de anyagi lehetőségeik (többek között a városiak számára a gabona-beszolgáltatás intézménye miatt) rosszabbak voltak, nem voltak képesek ugyanazokat az ellátórendszereket biztosítani, ráadásul pusztán létezésük tette lehetetlenné, hogy évszázados múltuknak megfelelően ismét tulajdonnal, földtulajdonnal rendelkezzenek a vidékiek.

Az 1978-as reformpolitikával megindult gazdasági fejlődésnek és a városokban kialakuló munkaerőhiánynak, valamint a vidéki munkaerő-feleslegnek köszönhetően megindult a kereslet és kínálat kiegyenlítése a munkaerőpiacon. Az 1980-as évek óta 150-200 millió kínai vándorolt az urbanizált területekre: a népesség ilyen mértékű mozgása a világ leggyorsabb, eddigi legnagyobb mértékű migrációja. A migránsok azonban, a *hukou*-rendszer miatt, nem rendelkeznek a városi állampolgárokkal megegyező jogokkal, ingázóknak tekinthetők: úgynevezett lebegő népeiséget alkotnak, a városban élnek és dolgoznak, de minden évben két hétre hazautaznak a kínai holdújév ünnepe. Másodrangú állampolgároknak tekinthetők, sokszor kevesebb bért kapnak az elvégzett munkáért, a városiakat előnyben részesítik a munkahelyekért folyó harcban, és számukra továbbra sem biztosított a városiaknak járó szociális ellátórendszer.

A helyzetet számos probléma is nehezíti, amelyek megoldását nem sokáig halaszthatják a kínai hatóságok.

A helyzet megoldatlanságából eredő kihívások

A gazdasági visszaesés Kínában is szedi áldozatait, státuszukból adódóan pedig az elbocsátások a lebegő népeiséget érintik elsősorban, akik így elvesztik állásukat, de rájuk, a hátrahagyott családjukon kívül, nem vár otthon más, csak munkanélküliség. A kormányzat tisztában van a reform szükségszerűségével és a regisztrációs rendszer fenntarthatatlanságával, de ez idáig csupán kisebb változtatásokat eszközöltek a rendszerben: ideiglenes letelepedési engedélyt kaphatnak a vidéki *hukou*val rendelkezők a kisebb és közepes városokban, amennyiben munkahellyel rendelkeznek, de a rendszer eltörlése nincs napirenden (Taylor, 2011: 8-9). A növekvő városi lakosság privilégiumainak megőrzése fontos és politikailag hatásos lépés, ráadásul a lebegő népeiség végleges megtelepedésének engedélyezése további problémákat generálna: a szociális ellátórendszer fenntarthatatlanná válna, ráadásul a migráns dolgozók letelepedése (a korlátok eltörlésének köszönhetően) családjuk érkezését is magával hozná, ami a következő évtizedekben várható további 150-200 millió (sőt, akár 300 millió[□]) bevándorlóval együtt katasztrofális következményekkel járna a városokban. A lebegő népeiség egy másik fontos

jellemzője a családi viszonyokban keresendő: többségük férfi, akik családjuk eltartása érdekében vállalnak munkát akár több száz kilométerre otthonuktól. Többségük 1980 után született, fiatalnak tekinthető, akiknek azonban hamarosan haza kell térniük, hogy idős szüleikről gondoskodjanak: ha ez megtörténik, a gazdaság komoly nehézségekkel kell szembenézzen, ha azonban a fiatalok magukra hagyják szüleiket, az amúgy is megtépzott tradicionális családviszonyok felbomlása következtében kialakuló helyzettel³ az államnak kell foglalkoznia, a nyugdíjrendszer kiépítési vidéken ugyanis csak az elmúlt években kezdődött meg.

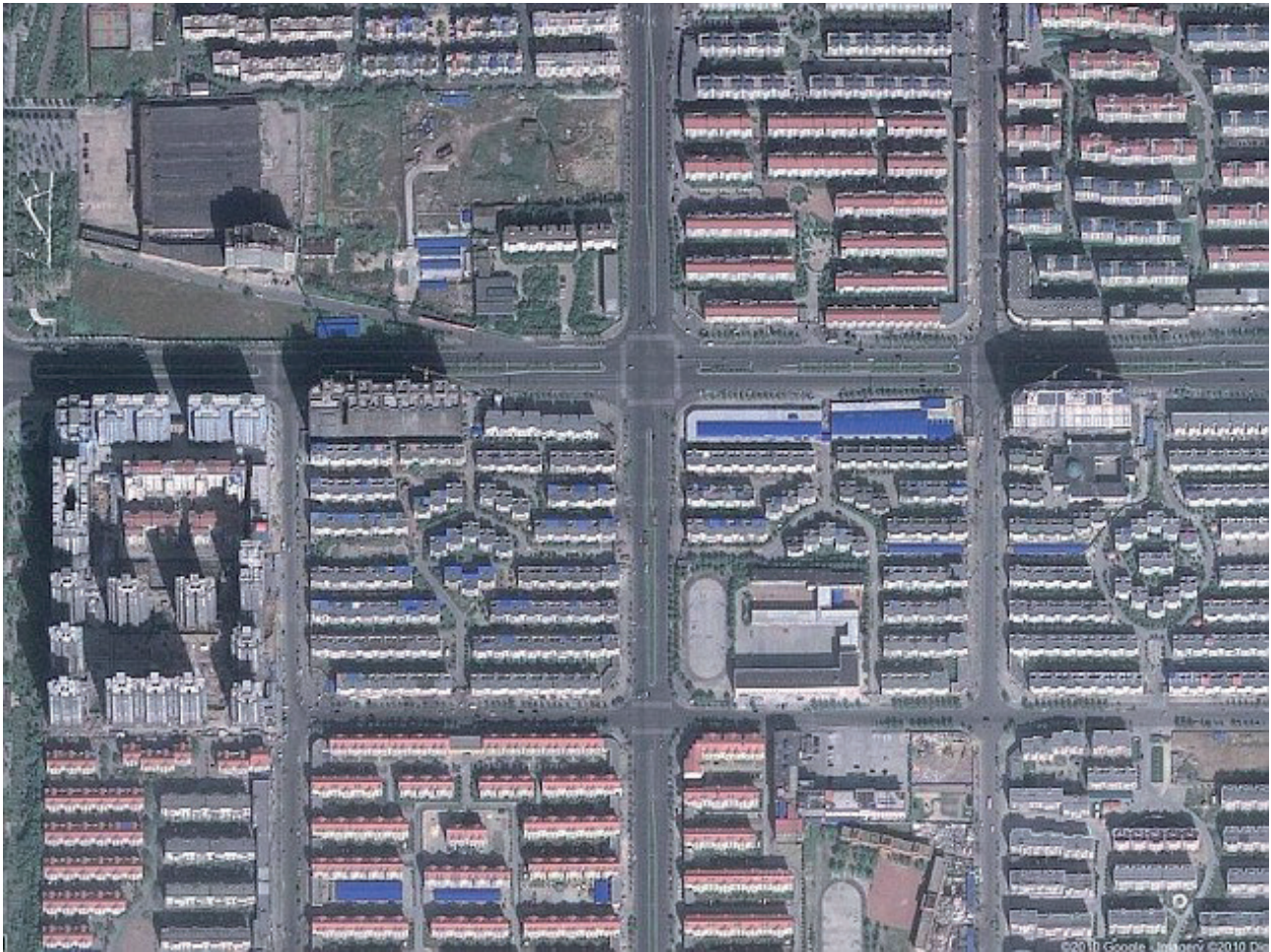
A lebegő népesség körében tehát emelkedik a munkanélküliség. Ez növeli az elégedetlenséget, ami tüntetésekben, a rendszer kritikájában jelenik meg, és egyfajta ördögi körként a gazdasági visszaesés áthat és negatívan érintheti a városi lakosság relatív jólétét, életkörülményeik folyamatos javulását is, körükben is elégedetlenséget generálva. A társadalom ilyen mértékű megosztása tehát káros az ország versenyképességére nézve, de a rendszer felszámolása is beláthatatlan következményekkel járna.

Szellemvárosok

Mindeközben az országban nagy ütemben zajlanak központilag tervezett, gigantikus város- és városrész-építések. Becslések szerint körülbelül 64 millió lakás állhat üresen szerte az országban, melyben akár 200 millió ember is otthonra találhatna. A várakozások szerint (amelyeket nem csupán a kormányzat, hanem a fejlesztésekben résztvevő ingatlan-cégek is osztanak) Kína „belenő” majd ezekbe a lakásokba, az urbanizáció okozta nyomás következtében ugyanis szükség lesz ingatlanokra, városokra. Az óriási infrastrukturális fejlesztések során nem csupán tömlakásokat, kertvárosi házakat, utakat és közműveket építenek ki, hanem teljes városi egységeket: olyan közintézményeket, parkokat, bevásárlóközpontokat, irodaházakat, hivatali épületeket, sportközpontokat és kulturális intézményeket, amelyek egy város úgymond alapvető tartozékai. Az elkészített városrészekben még a közlekedési lámpák is működnek, a parkokat befűvesítették – a lakók azonban csak nem érkeznek. Pedig évente mintegy húsz ilyen város épül az ország szabadon fekvő területein, sokszor nagyobb városok tözsomszédságában (3. ábra).

³ „A család több szintű kötelezettséget jelent a szerencsét próbálni indulóknak: sokszor egyetlen ember, szüleit (2 fő) és a nagyszüleit (4 fő), valamint más rokonokat is támogat, miközben fenntartja önmagát. Tehát annyit kell keresnie, ami elég a nagycsalád (részbeni) eltartására, támogatására. A bemutatott „4–2–1 probléma” a kínai állam egyke-politikájának következménye. Miután több egymást követő generációban a házaspároknak csak egy gyermek volt megengedett, ma <egy fiatal felnőttnak két idős szülőt és négy még idősebb nagyszülőt kell gondoznia, adott esetben eltartania.> <A szülők, nagyszülők ellátásának kötelezettsége ősi kínai hagyomány, amelyet a jelenleg hatályos alkotmány is rögzít, s amelyet jellemzően nagyon komolyan vesznek. Ha valaki nem gondoskodik szüleinél, számíthat környezete megvetésére. Így mind a gyerekek szocializációja, mind a társadalmi elvárások abba az irányba hatnak, hogy a gyermek súlyos áldozatok árán is gondozza szüleit és nagyszüleit> (Tarrósy, 2014 idézi: Salát, 2012, Mian, 2007).

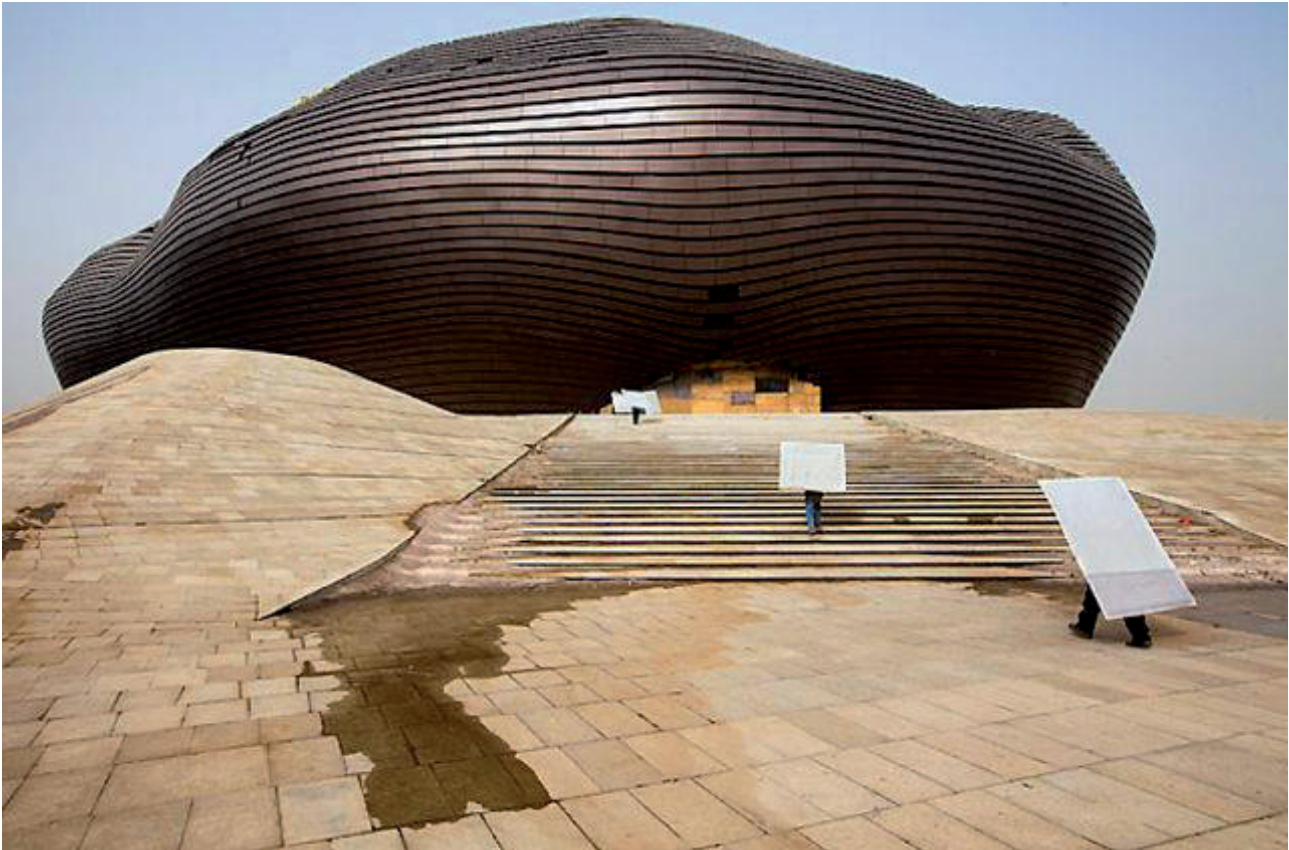
3. ábra: A várostervezés szépségei / Figure 3: The beauties of city planning

Forrás/Source: examiner.com

A szenzációsnak is nevezhető városokról nemzetközi szinten először 2010-ben készültek beszámolók, a hírportálok, főleg a világ nyugati felén felkapták fejüket az általunk nehezen elképzelhető folyamatokra és egyből a kínai ingatlanpiac kipukkadásáról kezdtek beszélni. Kínában azonban minden egy kicsit máshogy, nem a piaci folyamatoknak és feltételeknek megfelelően működik, noha a nyitás politikájának köszönhetően a központi vezetés ezeket sem hagyhatja már figyelmen kívül. A vezetés ugyanis nem a gyors megtérülés érdekében építette az ingatlanokat, hanem a munkaerőpiac és építőipar fellendítéséért, továbbá a gazdaság sebességben tartásáért. Az amerikai Bloomberg egy riportere a helyszínen tekintette meg az egyik ilyen városrészt, s riportjában is felhívta erre a jelenségre a figyelmet: az érintett szektorok növekedése folyamatos, az ingatlanpiac pedig – köszönhetően természetesen a központi beavatkozásoknak is – nem produkálja a kipukkadás jeleit. Sőt, a kínai város-tervezők által megálmodott látványos, letisztult és tiszta terek, elsősorban a poszt-apokaliptikus látványnak köszönhetően, az ország új turistalátványosságaként kezdtek el funkcionálni (4. ábra).

4. ábra: Kangbashi múzeuma (Ordos) / Figure 4: The Museum of Kangbashi (Ordos)

Forrás/Source: wikimapia.org

Az ingatlanok feltöltésében a befektetők persze reménykednek, még ha nem is a rövidtávú megtérülés reményében. A sikeres (és a 21. században elterjedt szóhasználatból élve, élhető) városok ugyanis természetes okok miatt alakultak ki (kereskedelmi útvonalak, folyók stb. mentén) nem pedig tervezőasztalon elkészítve, bürokratikus döntések alapján, a pusztába/sivatagba telepítve. Fontos probléma még a piaci folyamatok teljes negligálása. A versenyszférában ezen városok súlyos csődöt jelentenének az ingatlanszektornak – és ez komoly problémákat okozhat még Kínának is, ha nem is a közeljövőben de esetleg egy újabb recesszív időszakban a szektor kénytelen lesz szembenézni kintlévőségeivel (5. és 6. ábra).

5. és 6. ábra: Épülő óriásvárosok Sanghajtól északra / Figure 5 and 6: Mega-cities under construction north of Shanghai

Forrás/Source: Tarrósy István⁴

⁴ A kutatás a szerző és Dr. Tarrósy István, a PTE BTK adjunktusának 2012 áprilisi kínai tanulmányútján alapul, a képek is ott készültek. A tanulmányutat támogatta többek között a PTE Alapítvány, a PTE TTK Földtudományok Doktori Iskola, a Modern Geográfus Alapítvány és a Huawei.

7. ábra: Kangbashi – üres lakóházak, üres utak / Figure 7: Kangbashi – Empty blocks and roads

Forrás/Source: zeveriedades.com

Két, ilyen híres város Kangbashi és Zhengzhou Új Körzet (New District). Kangbashi a kínai Ordos város mellett épült fel, Belső-Mongóliában, mintegy 160 milliárd dolláros befektetéssel és legalább 300 ezer embernek biztosíthatna otthont, a legoptimistább becslések szerint is azonban csak 20 ezren lakják. Pedig a felépült város mellett gyárakat is építettek, a munkások azonban a környékbeli településekről járnak be dolgozni, a hivatali épületekbe járó dolgozók többsége sem a város lakója. Zhengzhou új körzete pedig egy több mint 7 milliós, ősi város, gazdasági és kulturális központ egyik új negyede – üresen (7. ábra).

ÖSSZEGZÉS

A gazdasági fejlődés, a kínai politikában végbement felfogásbeli változás és a növekedés hajszolása előrevetíti a belső migráció további szakaszait, a helyzet ugyanakkor olyan problémákat hoz magával, amelyek társadalmi egyenlőtlenségeket és összetűzéseket is generálhatnak, generálnak. A vidékről érkezők státuszának bizonytalansága, lebegő-létük fenntartása hosszú távon elképzelhetetlen feszültségeket generálna, ugyanakkor egy azonnali lépés, a regisztráció eltörlése, a városokat és a tartományokat állítaná óriási pénzügyi kihívások elé. Szerepük, jelenlétük és munkájuk elengedhetetlen a kínai gazdaság számára, a társadalmi szerkezetre viszont óriási, még megoldatlan súllyal nehezednek – a politikai vezetés nem húzhatja sokáig a helyzet megoldását.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Embassy of the People's Republic of China in the United States (2012): CASS report: number of overseas Chinese up to 35m. Elérés: <http://www.china-embassy.org/eng/qwgz/t297510.htm> (Letöltve: 2014.06.10.)
- Taylor, Guy (2011): China's Floating Migrants: Updates from the 2005 1% Population. Sample Survey. Migration Studies Unit Working Papers, No. 7. Elérés: http://www.lse.ac.uk/government/research/resgroups/MSU/documents/workingPapers/WP_2011_07.pdf (Letöltve: 2014.06.12.)
- Székely-Doby, András (2009): Urbanizáció és vidékpolitika Kínában. In: Inotai, András – Juhász, Ottó (eds.): Stratégiai kutatások: A változó Kína - I. Kína politikai, társadalmi fejlődésének jelene és jövője. MTA VKI – MeH, Budapest. pp. 113-132.
- Tálas, Barna (2009): Kína társadalmi-gazdasági fejlődésének távlatai 2030-ig. In: Inotai, András – Juhász, Ottó (szerk.): A változó Kína. Budapest, Akadémiai Kiadó. pp. 71–166.
- Tarrósy, István (2014): Afrikai migrációs folyamatok. In: Tarrósy, István – Glied, Viktor – Vörös, Zoltán (eds.): Migrációs tendenciák napjainkban. Publikon Kiadó, Pécs. *Megjelenés alatt.*
- UNICEF (2008): Situation Report on International Migration in East and South-East Asia. International Organization for Migration - UNICEF. Elérés: http://www.unicef.org/eapro/IOM_Situation_Report_-_Final.pdf (Letöltve: 2014.06.25.)
- Vörös, Zoltán (2014): Kínai sakkjátszma – Tengeri kereskedelmi útvonalak és az energiabiztonság geopolitikája. Publikon Kiadó, Pécs. 232. p.

A tanulmány a „Migrációs tendenciák napjainkban” című, az Európai Integrációs Alap 2013-as évi allokációjából támogatott EIA/2013/3.7.5. számú projekt keretében valósult meg. A pécsi székhelyű IDResearch Kutatási és Képzési Kft. Európai Integrációs Alap 2013-as évi allokációjából támogatott „Migrációs tendenciák napjainkban” című projektje a felsőoktatásban található hiányosságokra kíván reagálni és a tanulók migrációs tudását igyekszik bővíteni. A projekt során megjelenő tudományos-ismeretterjesztő cikkek mellett egy egységes kutatómódszertani háttér, curriculum kerül összeállításra, olyan ajánlás, amely mentén megvalósulhat a migrációs tanulmányok szakmailag megalapozott oktatása. Másodsorban egy tanulmánykötet szerkesztésére is sor kerül, mely aktuális, egységes, tankönyv formájában fellelhető szakmai háttérrel biztosít a felsőoktatásban a migrációs tanulmányok számára.

